

Riigisekretäri komisjoni aruanne Maaeluministeeriumi valitsemisalas toimunu kohta

Kokkuvõte

Peaministri ülesandel moodustas riigisekretär 13. novembril 2019 komisjoni, et välja selgitada mitmesugused asjaolud, mis puudutavad Maaeluministeeriumi, maaeluministri, tema nõunike ja ministeeriumi allasutuste vahelist suhtlust, sh pädevuspiiride järgimist järelevalvetegesuses. Komisjoni liikmeteks palus riigisekretär Riigikontrolli ja Õiguskantsleri Kantselei esindaja ning Riigikantselei õigusosakonna juhi. Komisjoni ülesanne oli anda peaministrile vastused neljal teemal.

Komisjoni ette püstitatud küsimus:

I. Millised asjaolud on seotud Pöllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) volitustega esindada riiki kohtuasjades Maaeluministeeriumi ja Urmas Arumäe sõlmitud lepingu kehtivuse ajal?

Komisjoni järeldus: Volitustega seoses oli komisjoni fookus kahel juhtumil, mis käsitlevad kohtuasju, kus üheks pooleks on riiki esindav PRIA ja teisel pool ettevõtjad, kellelt PRIA nõuab tagasi toetusi. Mõlemas asjas on toiminud ka kriminaalmenetlus. Üks on L. kohtuasi, (ühe kohtualuse nime järgi), kus kohtu all on mitu füüsulist ja juriidilist isikut. Teine on S. kriminaalasi (ettevõtjate perekonnanime ja ettevõtjate esindaja järgi), kus kahtlustatavateks on mitu füüsulist ja juriidilist isikut. S. kohtuasjas oli nende kaitsjaks advokaat Urmas Arumäe.

Komisjonile jäi ebaselgeks, miks jättis minister ühel juhul volituse andmata, kui ta teisel samalaadsel juhul selle andis. Komisjon tuvastas, et osa ministri väiteid volituse andmata jätmise kohta on vastuolus komisjonile esitatud infoga. Materjalide põhjal ei olnud komisjonil võimalik teha järeldust selle kohta, kas minister Mart Järvik jättis PRIA-le kohtuasjas volituse andmata Urmas Arumäe klientide huvidest lähtudes.

Komisjoni ette püstitatud küsimus:

II. Kas ja millal on Urmas Arumäe andnud teada sellest, et tema volitused esindada vastaspoolt PRIAgal seotud kohtuasjades on peatatud või lõpetatud? Kas Urmas Arumäe on tema ja Maaeluministeeriumi lepingu kehtivuse ajal tegutsenud PRIAgal seotud kohtuasjades vastaspoolte huvides?

Komisjoni järeldus:

Edastatud info põhjal selgus, et 14. mail 2019 teavitas Urmas Arumäe PRIA-t, et loobub S. kriminaalasjas juriidiliste isikute esindamisest/kaitsmisenist, et välida huvide konflikti, kuid sellest hoolimata jätkas ta S. esindamist ning on end ka kirjavahetuses ise nimetanud nende kaitsjaks. Maaeluminister Mart Järvik sai PRIA menetluses S. kriminaalasjas riigi esindamiseks nõu vandeadvokaat Urmas Arumäelt ajal, kui Urmas Arumäe tegutses ka S. huvides. Esitatud materjalidest nähtub, et minister Mart Järvik sai sellest asjaolust teada hiljemalt 22. mail 2019.

Komisjoni ette püstitatud küsimus:

III. Kuidas on liikunud info maaeluministri ja asjaomaste isikute vahel ning avalikkuses seoses listeeriabakteri olemasoluga ASis M.V.Wool?

Komisjoni järeldus:

Komisjon jöudis arusaamisele, et maaeluministri, tema nõunik ja advokaat Urmas Arumäe tegevus on vastuolus positsiooniga, et ministril polnud kas üldse või piisavalt infot listeeriabakteri probleemi kohta ASis M.V.Wool. Komisjonile esitatud ja avalikest materjalidest on näha, et maaeluminister pidi saama listeeriabakteriga seotust teada hiljemalt 12. juunil 2019. Infovahetuse materjalid näitavad ka seda, et ministri nõunik Maito Pajo ja ministrit nõustav advokaat Urmas Arumäe on ministri korraldusel alates juuni keskpaigast listeeriabakteri probleemiga aktiivselt tegelenud.

Komisjoni ette püstitatud küsimus:

IV. Kas maaeluminister või Maaeluministeerium on käesoleval aastal sekkunud oma pädevust ületades Veterinaar- ja Toiduameti ning PRIA töösse nende pädevusse kuuluva järelevalve läbiviimisel?

Komisjoni järeldus:

Komisjon leidis, et maaeluminister ja tema nõunik on püüdnud Veterinaar- ja Toiduameti järelevalve läbiviimisesse sekkuda, millega on ületanud oma pädevust.

Sisukord

Sissejuhatus	4
I. Millised asjaolud on seotud PRIA volitustega esindada riiki kohtuasjades Maaeluministeeriumi ja Urmas Arumäe sõlmitud lepingu kehtivuse ajal?	4
II. Kas ja millal on Urmas Arumäe andnud teada sellest, et tema volitused esindada vastaspoolt PRIAga seotud kohtuasjades on peatatud või lõpetatud? Kas Urmas Arumäe on tema ja Maaeluministeeriumi lepingu kehtivuse ajal tegutsenud PRIAga seotud kohtuasjades vastaspoole huvides?	8
III. Kuidas on liikunud info maaeluministri ja asjaomaste isikute vahel ning avalikkuses seoses listeeriabakteri olemasoluga ASis M.V.Wool?	12
IV. Kas maaeluminister või Maaeluministeerium on käesoleval aastal sekkunud oma pädevust ületades Veterinaar- ja Toiduameti ning PRIA töösse nende pädevusse kuuluva järelevalve läbiviimisel?	17

Sissejuhatus

1. Peaministri 13.11.2019. aasta resolutsiooniga antud ülesandel moodustas riigisekretär 13.11.2019. aasta käskkirjaga nr 37 komisjoni. Komisjoni ülesandeks oli esitada peaministrile järelased resolutsioonis nimetatud küsimustes. Komisjoni kuulusid lisaks riigisekretär Taimar Peterkopile Airi Mikli Riigikontrollist, Marje Kask Õiguskantsleri Kantseleist ja Margus Matt Riigikantseleist. (Lisa 1.)
2. Vabariigi Valitsuse seaduse (VVS) kohaselt korraldab Riigikantselei peaministri asjaajamist ja tehnilist teenindamist, Riigikantseleid juhib riigisekretär. Tema ülesandeid on täpsustatud Riigikantselei põhimääruses. Selle kohaselt täidab riigisekretär ka muid ülesandeid (s.t ülesandeid, mida ei ole põhimääruses loetletud), mille on andnud peaminister (§ 4 lg 2).
3. Riigisekretär annab Riigikantselei juhtimisel käskkirju (VVS, § 79 lg 7) ning riigisekretäril on Riigikantselei juhtimisel ministriga samad õigused, sh õigus moodustada komisjone (VVS, § 79 lg 5 koos § 46 lõikega 6). Komisjon asub Riigikantselei juures ja on oma töös sõltumatu.
4. Riigikantseleil on oma ülesannete täitmiseks õigus saada ministeeriumidelt ja valitsusasutustelt dokumente ja selgitusi (VVS, § 77 lg 2). Riigisekretär palus 13.11.2019. aasta kirjaga maaeluministril, Maaeluministeeriumil, Veterinaar- ja Toiduametil (VTA) ning Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ametil (PRIA) saata komisjoni ülesannete täitmiseks nende valdkonda puudutavad dokumendid ja muu kirjaliku informatsiooni. (Lisa 1.)
5. Komisjon vaatas kõik esitatud dokumendid ja muu kirjaliku informatsiooni läbi ning komisjoni esimees kohtus maaeluminister Mart Järviku ja tema nõunikuga Maito Pajoga. Minister Järviku esitatud dokumendid lisati komisjoni materjalide hulka ning tema suuliste selgitustega on aruande koostamisel arvestatud.

I. Millised asjaolud on seotud PRIA volitustega esindada riiki kohtuasjades Maaeluministeeriumi ja Urmas Arumäe sõlmitud lepingu kehtivuse ajal?

Kronoloogiline ülevaade asjaoludest

6. **13. mail 2019** allkirjastas minister Mart Järvik kliendilepingu advokaadiühinguga Arumäe & Sipari Advokaadibürood OÜ (käsundusleping, käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe). Lepingu jõustus tagasiulatuvalt 3. mail 2019 ja pidi kehtima kuni 31. detsembrini 2019. Lepingu kohaselt pidi Urmas Arumäe osutama maaeluministri nõustamiseks õigusküsimustes õigusteenuseid, lähtudes ministri igakordsest ülesandepüstitusest/nõustamissoovist. (Lisa 2.)
7. **12. augustil 2019** pöördus PRIA jurist Siim Vellemaa Maaeluministeeriumi õigusosakonna poole küsimusega, kellel on õigus esindada riiki kriminaalasjades:
 - „Püstitunud on aga probleem selles, kes on (ja mis alustel) on ikkagi õigustatud esitama nõudeavaldisi, ning kes on õigustatud kohtus kannatanut esindama (kannatanu on riik või siis riik PRIA

kaudu)? Kas Eesti Vabariik, EV PRIA kaudu, vms – ja kes sellisel juhul volitab kannatanu esindajat? Senise PRIA praktika kohaselt on nõudeavaldused esitanud PRIA enda nimel, ning kohtutes on kannatanut PRIA-t esindanud juhtkonna volituse alusel PRIA teenistuja.

- Küsin aga täpsustuseks, et kas maaeluministeerium (minister) on andnud PRIA-le „Vabariigi Valitsuse seaduse“ § 44 prim lg 1 kohaselt üld- või erivolitusi esindamaks riiki kriminaalasjades?
- Ja samuti, kas minister peaks sellise(d) volituse(d) ikkagi (iga kriminaalasja puhul eraldi) andma? Või kas leiate, et PRIA on (nt ELÜPS § 4, EL määrus nr 1306/2016 art 7 alusel) Eesti Vabariigi makseasutusena õigustatud oma tegevuse piires osalema kriminaalasjade arutamisel kannatanuna kohtus oma nimel (ja kohtus PRIA esindamiseks piisab PRIA juhtkonna volikirjast)?“. (Lisa 3.)

8. 21. augustil 2019 pöördus Maaeluministeeriumi õigusosakonna juhataja asetäitja Ingrid Raidme minister Mart Järviku poole palvega anda PRIA-le üldvolitus esindada riiki tsiviil- ja kriminaalasjades. (Lisa 4.)

9. 21. augustil 2019 pöördus minister Mart Järviku nõunik Maito Pajo ministri palvel käsundit täitva advokaadi Urmas Arumäe poole, kes vastas nõunikule ja ministrile samal päeval ning soovitas anda konkreetses asjas erivolitus ning „anda PRIAle teada, et nende senine praktika on olnud väär ja PRIA on siiani esindanud riiki kriminaal-, tsiviil- või halduskohtumenetluses omavoliliselt ja õiguskorda rikkudes“. Urmas Arumäe selgitas ka seda, et „see on tegelikult olnud probleem ka S[---] kr asjas“.

Kirja koopiareal oli ka Mart Järvik.

14. novembri umbusaldusavalduse arutelul Riigikogus küsis Aivar Sõerd: „Kas S[---] asjas volituse puudumine kohtumenetluses on tõusetunud või ei ole?“

Mart Järvik vastas: „Ma ei tea, et see oleks tõstatunud.“ (Lisa 4, 5.)

10. 22. augustil 2019 andis minister Mart Järvik käskkirjaga nr 128 PRIA-le erivolituse esindada riiki kriminaalajas 14760000050 (kriminaalasja menetlust alustati Lõuna Ringkonnaprokuratuuris 31.03.2014 PRIA peadirektori avalduse alusel, tegemist on nn L. kriminaalasjaga, kus kohtu all on 9 füüsulist ja 8 juriidilist isikut). (Lisa 6.)

11. 25. augustil 2019 palus minister Mart Järvik käsundit täitval advokaadil Urmas Arumäel ja nõunik Maito Pajol koostada PRIA-le saatmiseks kirja projekt, mis käsiteb riigi esindamist õigusvaidlustes. Minister Järvik lisas ka oma projekti, milles on muu hulgas nentinud: „Sellist käskkirja üldvolituste andmiseks ma ei alkirjastanud, kuna arutasime nõuni kega olukorda ning leidsime, et tegeliku olukorra väljaselgitamiseks ja üldvolituse andmiseks on liiga vähe informatsiooni. Saime aru, et PRIA on siiani seadust rikkunud, mistõttu vajab edaspidise korra korrektseks sisseseadmiseks esmalt välja selgitamist, mis olukord meil selles küsimuses haldusalas üldse on“. (Lisa 7.)

12. 29. augustil 2019 teatas prokurör Helga Aadamsoo PRIA juristile Siim Vellemaale, et kriminaalasjas nr 17221000066 (edaspidi S. kriminaalasi) on kaitsta juhtinud tähelepanu sellele, et „PRIA-l ei olnud (ega ole) volitusi riigi nimel avalik-õiguslike nõudeavalduste esitamiseks,“ ning palub selles asjas esitada põhistatud seisukoht. (Lisa 8.)

13. 29. augustil 2019 pöördus PRIA jurist Siim Vellemaa Maaeluministeeriumi õigusosakonna nõuniku Jaana Lepiku poole ja palus järgmist ministri erivolitust S. kriminaalasjas hiljemalt 2. septembriks 2019. (Lisa 9, 23.)

14. 30. augustil 2019 andis Maaeluministeeriumi õigusosakonna juhataja Geir Veski ministrile ja nõunik Maido Pajole muu hulgas teada, et nad on suhelnud volituste teemal Maksu- ja Tolliametiga, kelle praktika on olnud samasugune nagu PRIA-l. Maksu- ja Tolliamet on seisukohal, et avalik-õigusliku nõudeavalduse esitamise pädevus tuleb neile vahetult seadusest ja seetõttu ei vaja nad ministri volitust selle ülesande täitmiseks. (Lisa 10.)

15. 2. septembril 2019 teavitas Maaeluministeeriumi kantsler Illar Lemetti minister Mart Järvikut ja nõunik Maido Pajot, et volitus S. kriminaalasjas on jõudnud ministri lauale, ja palus selle allkirjastada, et mitte halvendada riigi kui kannatanu positsiooni. Minister avas dokumendi, kuid ei allkirjastanud seda. (Lisa 11, 12.)

16. 6. septembril 2019 saatis PRIA nõunik Rando Undrus Maaeluministeeriumi õigusosakonna juhatajale Geir Veskile „hetkekirjelduse“, milles märkis: „Prokuratuuri seisukoht on, et AVÖN-i esitamise õigus tuleneb kindlasti otseselt KrMS-st. KrMS § 38¹ [---] (2) Avaliku-õigusliku nõudeavalduse võib esitada haldusorgan, kes oleks õigustatud sama rahalise kohustuse kindlaks määrama haldusmenetluses“. (Lisa 13.)

17. 6. septembril 2019 saatis minister Mart Järvik kirja justiitsminister Raivo Aegile ja palus selgitust, kas PRIA-l kui haldusorganil on kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt õigus esitada Eesti Vabariigi nimel avalik-õiguslik nõudeavalduus või on selleks vaja ministri volitust. (Lisa 14.)

18. 27. septembril 2019 vastas justiitsminister Aeg maaeluminister Järvikule, et volitust ei ole vaja ja esindusõigus tuleneb kriminaalmenetluse seadustiku erinormist. (Lisa 15.)

19. 9. novembri hommikul meediaväljaannetele saadetud teates väitis minister Mart Järvik: „Esimese ühekordse volituse kohtuasja lahendamiseks kirjutasin alla pärast seda, kui meie õigusosakonna jurist kinnitas, et tegemist on volitusega, millel ei ole tagasiulatuval mõju. Teise volituse puhul kinnitati mulle, et see on jätkuva kohtuprotsessi tarbeks olev volitus, mil on ka tagasiulatuv mõju“. Minister Järvik lisas, et ühtlasi töösis küsimus, kas töösti peab minister iga kohtuasja ajamiseks PRIA-le eraldi volituse andma. Minister kinnitas, et tema „majavälise õigusnõunikuna töötanud Urmas Arumäe ei andnud mulle soovitusi volituse allkirjastamiseks või mitteallkirjastamiseks, vaid soovitas ära oodata justiitsministri vastus“. (Lisa 16.)

- 20. 12. novembri** Eesti Televisiooni „Esimeses stuudios“ sõnas maaeluminister Mart Järvik, et ta „ei näe mingit vastuolu“, et „Urmas [Arumäe] nõustas mingi perioodi ühte oma klienti, mille asi ei ole isegi kohtusse jõudnud veel“. Minister sõnas, et temalt küsiti PRIA-le tähtajatut ja tagasiulatuvat volitust, ning osutas, et ta ei tahtnud anda „eelmise ministri aegsetele asjadele“ allkirja. Selgituseks, miks ta ühe samalaadse volituse oli andnud, sõnas minister, et „neil asjadel oli paar nädalat vahet“.
- 21. 13. novembril 2019** selgitas Maaeluministeeriumi õigusosakonna nõunik Jaana Lepik kohtumise kohta minister Mart Järvikuga kantsler Illar Lemettile: „Volituse tagasiulatuvest möjust minu mäletamist mööda üldse juttu ei olnud. Küsimus oli üld- või erivolituse andmisenest. Kuna asjaga oli kiire (volitust oli vaja samal päeval toimuvaks kohtuistungiks), saime korralduse vormistada üldvolitus ringi erivolituseks, mida ka tegin.“ Ja lisas: „Valmistasin ette asjakohase ministri käskkirja projekti, mille sisuks oli erivolituse andmise kriminaalasja nr 7221000066 kohtueelses menetluses ja tulevases kohtumenetluses. Webdk kaudu suunasin käskkirja projekti kooskõlastamise ja ministriile allkirjastamiseks. Küsimusi ega selgitusi, selle käskkirja osas ei ole keegi mulle esitanud, ministri juures ma ei ole käinud ega selle sisu ega möju ulatuse kohta mingeid selgitusi andnud. Mul ei ole ka teavet selle kohta, miks seda volitust ei allkirjastatud. Krim. asja nr 7221000066 puhul oli menetlus alles kohtueelses staadiumis, erinevalt sellest volitusest, millele minister allkirja andis. Seega ei oleks ka allakirjutamata jäänud volitusel saanud kuidagi olla tagasiulatuvat möju.“. (Lisa 17.)
- 22. 13. novembril 2019** esitas kantsler Illar Lemettile selgituse õigusosakonna juhataja asetäiti Ingrid Raidme. Tema sõnul osales ta kohtumisel ministriga, kus arutati üldvolituse või erivolituse andmist seoses kriminaalasjaga nr 1476000050 (esimene kohtuasi). „Sel kohtumisel ei tulnud minu mäletamist mööda kordagi jutuks tagasiulatuvuse küsimus.“ Teise volituse andmise teemaga ta enam kokku ei puutunud. (Lisa 18.)
- 23. 14. novembril** umbusaldusavaluse arutelul Riigikogus küsisid mitmed Riigikogu liikmed (Erkki Keldo, Aivar Sõerd, Toomas Kivimägi, Kaja Kallas, Signe Riisalo) minister Järvikult, miks ta oli jätnud volituse S. kriminaalasjas allkirjastamata. Minister vastas, et „PRIA-1 ei ole vaja volitust kohtus esindamiseks, seda kinnitas ka justitsministri kiri. [...] PRIA-1 on õigus ilma volituseta käia kohut, sellepärast ei olnud mul vaja anda täiendavaid volitusi. [...] Ma uurisin välja, kas on vaja PRIA-1 seda volitust või ei ole. Ei ole vaja. Seega ei ole kuidagi takistatud kohtus selle 1,2 või, ma ei tea neid summasid, miljonit tagasinõudmine“.
- 24. Minister Mart Järvik** jõudis käsundit täitva advokaadi Urmas Arumäe ja nõunik Maito Pajoga peetud arutelu põhjal seisukohale, „et PRIA senine praktika riigi esindamise õigusvaidlustes on olnud väär ja tegelikult on PRIA siiani esindanud riiki vähemalt kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlustes omavoliliselt ja õiguskorda rikkudes“. PRIA on senise praktika kohaselt esitanud nõudeavalddused enda nimel ning kohtutes on kannatanut ehk PRIA-t esindanud juhtkonna volituse alusel PRIA teenistuja. Seejärel jättis minister Mart Järvik allkirjastamata käskkirja, mis oli Maaeluministeeriumis koostatud 2. septembril ja millega sooviti anda PRIA-le volitus S. kriminaalasjas.

Kokkuvõte

25. Minister ei saanud Maaeluministeeriumi õigusosakonnalt ega PRIA-lt täpset selgitust, mille alusel on PRIA alates 2017. aastast seni kohtus käinud. Ministeeriumi õigusosakond ega PRIA ei selgitanud kumbki ministrile, et volitus tuleneb otse kriminaalmenetluse seadustikust.
26. Lähtudes volituse palumise hetkel, 2. septembril, teadaolevatest asjaoludest, sh L. kriminaalasjas nr 14760000050 antud volitus, PRIA, Prokuratuuri, Maaeluministeeriumi õigusosakonna ja kantsleri ning Urmas Arumäe antud selgitused volituse vajalikkuse teemal, on ebaselge, miks jättis Mart Järvik S. kriminaalasjas erivolituse andmata.
27. Minister Mart Järviku 9. novembri 2019. aasta pressiteates antud selgitus volituse andmata jätmise põhjuste kohta ei ole kooskõlas esitatud dokumentide ega muu asjakohase infoga. Minister Järviku jaoks oli otsustamisel määräava tähtsusega, et see volitus on tagasiulatuv jõuga ja tema väitel oli ministeeriumi õigusosakonna jurist seda kinnitanud. Ministeeriumi õigusosakonna juristide selgitustest aga nähtub, et sellist kinnitust ministrile ei antud. Ka faktiliselt ei saanud sel volitusel tagasiulatuvat mõju olla, kuna kriminaalasi oli alles kohtueelses staadiumis.
28. Asjaolu, et Justiitsministeerium leidis alles oma 27. septembri 2019. aasta kirjas, et PRIA ei vaja ministri volitust, ei ole 2. septembriks vaja läinud volituse allkirjastamata jätmise kontekstis oluline.
29. Seega on ebaselge, mis põhjusel jättis minister Mart Järvik S. kriminaalasjas erivolituse andmata. Esitatud materjalide põhjal ei olnud komisjonil võimalik teha järedust selle kohta, kas minister Mart Järvik jättis PRIA-le kohtuasjas volituse andmata Urmas Arumäe klientide huvidest lähtudes.

II. Kas ja millal on Urmas Arumäe andnud teada sellest, et tema volitused esindada vastaspoolt PRIAga seotud kohtuasjades on peatatud või lõpetatud? Kas Urmas Arumäe on tema ja Maaeluministeeriumi lepingu kehtivuse ajal tegutsenud PRIAga seotud kohtuasjades vastaspoole huvides?

30. **5. veebruaril 2019** saatis vandeadvokaat Urmas Arumäe PRIA-le ja Maaeluministeeriumile vaided kaheksa avalik-õigusliku nõude kohta. Nõuded saanud isikute esindaja oli vandeadvokaat Arumäe. Maaeluministeerium andis oma 22. aprilli 2019. aasta kirjas teada, et edastab esitatud vaided PRIA-le, PRIA tagastas vaided oma 25. aprilli kirjaga. (Lisad 20–22.)
31. PRIA nõuded on seotud S. kriminaalasjaga ja kokku on need summas 1 139 232,54 eurot. (Lisa 23.)
32. **23. aprill 2019** saatis vandeadvokaat Urmas Arumäe PRIA juristile Siim Vellemaale ja ringkonnaprokurör Helga Adamsoole kirja, milles soovis teada, „kas PRIA on valmis oma nõude mahu olulise vähendamise üle ületildse läbi rääkima ja kas PRIA leiab samuti, et kompromiss (nagu

prokurör pakub – kompromiss on kuskil keskel) nõude suuruse osas on võimalik?“. (Lisa 24.)

33. 26. aprillil 2019 saatis vandeadvokaat Urmas Arumäe maaelu-minister Tarmo Tammele kirja, milles palus kaaluda teenistusliku järelevalve algatamist ministeeriumi ametnike suhtes, kes on seotud sellega, et S. kriminaalajas esitatud avalik-õiguslike nõudeavalduste vaideid ei menetletud, ning PRIA tegevuse või tegevusetuse suhtes. (Lisa 25.)

34. 3. mail 2019 jõustus Maaeluministeeriumi (esindaja minister Järvik) ja advokaadiühingu Arumäe & Sipari Avokaadibürood OÜ sõlmitud kliendileping. Selle kohaselt nõustab advokaadiühing maaeluministrit õigusküsimustes (käsundit täitev vandeadvokaat on Urmas Arumäe). Advokaadiühing osutab maaeluministrile lepingu alusel õigusteenuseid: esindab vajaduse korral ministrit Eesti, teise riigi või rahvusvahelises kohtus ning vahekohtus. Samuti osutab advokaadiühing õigusteenust, mis on seotud avaliku võimu teostamisega. Lepingu punkti 8 kohaselt osutatakse õigusteenust, lähtudes maaeluministri igakordsest ülesandepüstitusest või nõustamissoovist, mis võib olla esitatud kirjalikult taasesitatavas või suulises vormis. (Lisa 2.)

35. 7. mai 2019. aasta Riigikogu maaelukomisjoni istungi protokollis nr 3 on märgitud: „Urmas Kruuse tundis huvi Maaeluministeeriumi ja advokaadibüroo sõlmitud lepingu vastu. Minister selgitas, et ministeeriumi ja advokaadibüroo vahel sõlmitakse leping. Advokaadibüroost hakkab üks inimene osutama teenust kiireloomuliste juriidiliste küsimustes puhul. Ministeeriumi õigusosakond tegeleb eelkõige eelnõude ettevalmistamisega“. (Lisa 26.)

36. 14. mail 2019 teavitas vandeadvokaat Urmas Arumäe PRIA juristi Siim Vellemaad „Kriminaalajas nr 17221000066“ (S. kriminaalasi): „Nimelt olen ma uue maaeluministri mittekoosseisuline nõunik teatud küsimustes alates 03.05.2019. Seetõttu ma loobusin kõnealuste juriidiliste isikute esindamisest/kaitsmisest, et vältida huvide konflikti“.

37. Ühtlasi teavitas Urmas Arumäe, et juriidiliste isikute kaitsjaks on vandeadvokaat Ilja Sipari. Kriminaalajas kahtlustatavate hulgas oli aga ka füüsilisi isikuid. Seega jättis Urmas Arumäe kas tahtlikult või tahtmatult füüsiliste isikute edasise esindamise teema lahtiseks. Hiljem saatis ta kirju ja esitas taotluse nii juriidiliste kui ka füüsiliste isikute esindajana. (Lisa 27.)

38. 24. mai 2019 vastas Maaeluministeerium advokaadiühingu Arumäe & Sipari Advokaadibürood OÜ 26. aprilli 2019. aasta pöördumisele. Pöördumises oli palutud kaaluda teenistusliku järelevalve algatamist ministeeriumi ametnike suhtes, kes on seotud sellega, et S. kriminaalajas esitatud avalik-õiguslike nõudeavalduste vaideid ei menetletud, ning PRIA tegevuse või tegevusetuse suhtes. Maaeluministeeriumi dokumendiühingu (DHS) info kohaselt esitati 22. mail 2019 vastuskiri allkirjastamiseks minister Mart Järvikule, kes on kirja avanud DHSis. Vastuskirja on 24. mail 2019 allkirjastanud kantsler Illar Lemetti. (Lisa 28, 29.)

39. 17. juunil 2019 võttis vandeadvokaat Urmas Arumäe PRIA juristi Siim Vellemaaga ühendust, nimetas end kaitsjaks S. kriminaalajas ja

leppis kokku kohtumise 2. juuliks, et PRIA „nõude osas heas usus läbi rääkida ja saavutada mõistlikke kokkuleppeid. [---] on mõistlik kohtumisele kaasata ka kahtlustatav [---] S[---], kes saab rahaliste küsimuste osas kahtlustatavate nimel otsuseid teha“. (Lisa 30.)

40. 11. juulil 2019 saatis vandeadvokaat Urmas Arumäe oma klientide kaitsjana PRIA-le taotluse, milles märkis: „Koostasime vastava taotluse, lootuses, et PRIA võtab kaaluda taotluses esitatu. Leiame, et toetussummade osaline tagasikutsumine maaparandusprojektide erilisuse motiividel oleks igati proporsionaalne ja õiglane. Leiame ka, et PRIA otsustajatel on piisvalt diskretsooniõigust teha käesoleval juhul tavapraktikast erinev otsus“. Urmas Arumäe saatis ametlikult digiAllkirjaga PRIA-le ühistaotluse kõigi esindatavate (nii juriidiliste kui ka füüsилiste isikute) ja nende advokaatide nimel. (Lisa 31.)

41. 21. augustil 2019 saatis käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe Maaeluministeeriumi nõunikule Maito Pajole (koopiareal minister Mart Järvik) kirja PRIA-le üldvolituste andmise teemal. Kirjas on märgitud: „See on tegelikult olnud probleem ka S[---] kr asjas“. (Lisa 32.)

42. 2. septembril 2019 esitas advokaadiühing Arumäe & Sipari Advokaadibürood OÜ arve Maaeluministeeriumile järgmiste teenuste eest:

„19.08.2019 PRIA toetuste tagasikutsumiste teema
esmaanalüüs M. Pajo palvel 1h 50m

21.08.2019 PRIAle volituste andmisse riigi
esindamiseks andmisega seonduvate probleemide esialgne
analüüs 2h 15m“. (Lisa 33.)

43. 10. septembril 2019 pöördus PRIA peadirektor Jaan Kallas kirjaga nr 15-2/19/12 Maaeluministeeriumi kantsleri Illar Lemetti poole ning teavitas teda Urmas Arumäe võimalikust huvide konfliktist, selgitades: „Samas on Urmas Arumäe jätkuvalt ka pärast 14.05.2019 e-kirjas tehtud teavitust jäanud kriminaalmenetluses eelnimetatud füüsilistest isikutest kahtlustatavate ja süüdistatavate kaitsjaks, mis võib endas kätkeda jätkuvat huvide konflikti ohtu, kuivõrd Urmas Arumäe on jätkuvalt maaeluministri mittekoosseisuline nõunik ning samaaegselt ka S[---] kriminaalasjas nimetatud füüsiliste isikute esindaja“. (Lisa 34.)

44. 8. novembril 2019 teatas Urmas Arumäe Maaeluministeeriumi kantslerile ja ministriile lepingu lõpetamisest, hiljem saatis asjakohase kirja ka ministeeriumi üldaadressile. Advokaadiühing Arumäe & Sipari Avokaadibürood OÜ saadetud kliendilepingu ülesütllemise teates on kirjas: „Huvide konflikt (isegi kui selline juhtum esineks) ei ole kriminaalõiguslik instituut ega eraldi väidetava kuriteona karistatav. On üsna kummastav, et prokuratuur on asunud väidetava huvide konflikti võimalikku olemasolu välja selgitama, teades, et advokaat Arumäe ei olnud ega ole riigiametnik“. (Lisa 36.)

45. 14. novembri 2019. aasta Riigikogu istungi stenogrammis on märgitud:

- Helmen Kütt: „Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Katri Raigi eelmisele või esimesele küsimusele vastamisel jäi teil

üks osa küsimusest vastamata. Ja ma arvan, et kuna oligi mitu küsimust koos esitatud, see lihtsalt jäi vastamata selle tõttu, et ei pruukinud meeles olla. Öelge palun, küsimus selline: kas ministeerimi ametnikud ja kui nad seda tegid, siis millal, informeerisid teid võimalikust huvide konfliktist, mis puudutab nõunikku? Aitäh!“

- Mart Järvik: „Ma ei mäleta seda kuupäeva. Üks kiri tuli PRIA-lt, kus PRIA direktor näeb huvide konflikti. Aga vaadates sisuliselt ajale peale, ma ei näinud seda konflikti. Aitäh!“ (Lisa 35.)

Kokkuvõte

46. Maaeluminister Mart Järvik sai PRIA vs. S. kriminaalajas riigi huvide esindamiseks nõu vandeadvokaat Urmas Arumäelt ajal, kui Urmas Arumäe tegutses ka vastaspoole huvides ja nimetas PRIAgal suheldes end kaitsjaks.
47. Urmas Arumäe oli enne 3. maid 2019, s.o Maaeluministeeriumiga lepingu jõustumisele eelnened ajal, S. kriminaalajas PRIA vastaspoole esindaja. 14. mail 2019 teavitas Urmas Arumäe PRIA-t, et loobub S. kriminaalajas juriidiliste isikute esindamisest/kaitsmisest, et vältida huvide konflikti. Dokumentitest nähtub, et sellest hoolimata jätkas ta klientide esindamist ning on end ise nimetanud kirjavahetuses kaitsjaks.
48. Esitatud materjalidest nähtub, et minister Mart Järvik sai hiljemalt 22. mail sellest ka teada, sest siis esitati talle allkirjastamiseks kiri, millega nähtus, et advokaadiühingu Arumäe & Sipari Advokaadibürood OÜ klientidel on PRIAgal vastandlikud huvid. Maaeluministeeriumi dokumendihaldussüsteemi info kohaselt on minister Järvik kirja vaadanud, kuid 24. mail väljasaadetud kirja tema ei allkirjastanud. Minister Järvik teadis vandeadvokaat Urmas Arumäe võimalikust huvide konfliktist ka PRIA 10. septembril 2019 edastatud ametliku kirja kaudu.
49. Jääb ebaselegeks, kas 2. septembril, kui minister jättis erivolituse allkirjastamata ja justiitsministri seisukohta volituse asjus veel polnud, sai ta aru erivolituse allkirjastamata jätmise tagajärgedest PRIA-le.
50. Maaeluminister ja Maaeluministeerium oleksid pidanud enne õigusteenuse tellimist välja selgitama asjas määrama tähtsusega asjaolud, nt info varasemate advokaaditeenuste kohta, ning hindama selle pinnalt kliendilepingu sõlmimise otstarbekust või lepingu sõlmimise järel õigusteenuse piire. Lepingu kohaselt andis Urmas Arumäele ülesandeid maaeluminister.
51. Asjaolu, et ministriole õigusteenuse osutaja ei ole riigiametnik, ei ole korruptsioonivastase seaduse kontekstis oluline. Selle seaduse seisukohalt ei ole töötamise vormil (ametnik, töölepingu alusel, käsunduslepingu alusel vm) tähtsust (\S 2 lg 1). Piirangud seaduses on ette nähtud ametiseisundist tulenevalt ja seotud mitte õigussuhte iseloomuga, vaid tegeliku võimuga osaleda mingis küsimuses otsustele tegemisel (KVS, \S 2 lg 2). (Lisa 19.)
52. 14. novembri 2019 Riigikogu istungil välja öeldu põhjal ei näinud maaeluminister huvide konflikti ka siis, kui teda oli asjaoludest teavitatud.

III. Kuidas on liikunud info maaeluministri ja asjaomaste isikute vahel ning avalikkuses seoses listeeriabakteri olemasoluga ASis M.V.Wool?

Kronoloogiline ülevaade asjaoludest

53. **19. ja 20. märtsil 2019** avaldas Postimees¹ loo sellest, et Taani veterinaar- ja toiduamet süüdistab M.V.Wooli listerioosipuhangu põhjustamises. Artiklis on kirjas, et „Eesti veterinaar- ja toiduameti andmetel joudis nendeni informatsioon Eesti tootja põhjustatud listerioosipuhangust viies Euroopa Liidu riigis 8. märtsil. „Analüüs tulemused seostavad haiguspühanguid Eesti ettevõtte M.V.Wool ASi toodetega,“ sõnas VTA pressiesindaja Elen Kurvits. Tema sõnul on VTA küll varem leidnud, et ettevõttes kasutatavad meetmed on toodete ohutuse tagamiseks piisavad, aga pärast ohuteate saamist otsustati 13. märtsil teha kaubale täiendav kontroll“.
54. **19. märtsil 2019** saatis M.V.Wool välja pressiteate, kus sõnas, et ei nõustu Taami labori väidetega ja teeb koostööd Veterinaar- ja Toiduametiga (VTA).
55. **30. märtsi 2019.** aasta Postimees tsiteeris M.V.Wooli direktorit Mati Vetevoolu, kelle kinnitusel on Taani poolt „külmaahelat rikutud“ ja neil on selle kohta „ümberlükkamatud töendid“. Vetevool lisas, et „Eesti veterinaaramet määras meile majanduslikult tapva, või ütleme pigem väga raske programmi, kus me peame kõikidest oma toodetest tegema uued analüüsides ja proovid ning need hiljem neile esitama“.
56. **26. aprillil 2019** kommenteeris M.V.Wooli direktor Mati Vetevool Eesti Rahvusringhäälingu portaalil, et „Hoolimata meie korduvatest pärингutest ei ole Taani riiklik veterinaaramet seni suutnud anda Eesti veterinaar- ja toiduametile ühtki dokumentaalset töendit, et mikrobioloogiliste uuringute tulemused ületavad Euroopa Liidus kehtivaid norme“. VTA seisukohta küsitud või avaldatud ei ole.
57. **12. juunil 2019** toimus PRIA kliendinõukoja kohtumine, kus osales külalisena minister Mart Järvik. Esimese ettekande tegi M.V.Wooli esindaja Mati Vetevool (kl 10.45–11.30), kes peatus „põhjalikumalt päevakajalisel listeeriabakteri teemal. Aruteluteemaks oli Äripäeva artikkel – ettepanek listeeriabakteri täieliku kontrolli teostamisest Eestis“. (Lisa 37.)
58. **12.–14. juunil 2019** vahetasid M.V.Wool ja VTA kirju, milles nähtub, et ettevõtja soovis kohtuda ja selleks aega kokku leppida. (Lisa 38.)
59. **18. juunil 2019** teatas Meelis Vetevool M.V.Woolist VTA-le (peaspetsialist Kersti Ehandile), et 19. juuni koosolekul osaleb Maaeluministeeriumi esindaja, seega pidi minister Mart Järvik selleks ajaks olema ülesande Urmas Arumäele andnud (kes vastavalt kliendilepingule täitis ministri antud ülesandeid). (Lisa 38.)

¹ Postimees 20.03.2019, lk 8–9, <https://station.ee/#25689936>; <https://tarbija24.postimees.ee/6548607/taani-vta-suudistab-eesti-perefirmit-kahe-surmaga-loppenud-listerioosijuhtumi-pohjustamises>.

60. 19. juunil 2019 toimus VTA, ekspertide, Maaeluministeeriumi ja M.V.Wooli kohtumine. Protokollidest nähtub, et kohtumisel osales minister Mart Järviku käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe. (M.V.Wooli protokolli kohaselt osales kohtumisel Urmas Arumäe, VTA protokolli kohaselt Maaeluministeeriumi esindaja). (Lisa 39, 40.)

61. 19. juunil 2019 on minister Mart Järviku käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe koostanud samal päeval aset leidnud kohtumise kohta raporti, milles ta on kokkuvõtvalt märkinud: „Me ei saa sellesse üksikjuhtumisse sekkuda ilma tüsistusteta ja seda pole vaja. Küll aga võib minister esitada peadirektorile küsimusi teemal, kas ikka suur pilt on ees ja kas see on Eesti pere- ja maaettevõtluse riiklik toetamine, kui ilma tõenditeta ja suuliste kõnede peale Taanist pannakse Eesti ettevõtja väga raskesse olukorda. Küsida, kas see on tõesti hädavajalik, mida VTA on hetkel M.V.Wool osas ette võtnud ja aastaks (märtsini 2020) sisuliselt tegevuse halvanud. Kas me selle küsimuse tõstame ka toiduauditisse, on otsustamise koht“. (Lisa 41.)

62. 9. juulil 2019 edastas minister Mart Järvik VTA peadirektorile Indrek Hallistele kirja (minister kasutas esialgu vale meiliaadressi), milles esitas 19 küsimust seoses listeeriabakteri leidmisenega, muu hulgas M.V.Woolis. Küsimused on detailsed ja esitatud valdkonna eksperdi tasemel. (Lisa 42.)

63. 10. juulil 2019 esitas M.V.Wooli esindaja Advokaadibüroo Sorainen AS Maaeluministeeriumile taotluse algatada teenistuslik järelevalvemenetlus VTA kontrolliaktide üle. (Lisa 43.)

64. 29. juulil 2019 pöördus minister Mart Järvik Maaeluministeeriumi toiduohutuse osakonna juhataja Martin Minjajevi poole ning palus tal üle vaadata VTA 24. juuli 2019. aasta vaideotsus ja sellele lisatud M.V.Wooli kommentaarid. Minister Järvik kirjutas, et „eriline rõhk viimasele failile „Kommentaarid“. Kas siin on tegemist VTA pahatahtliku tegevusega? Minul on igal juhul kahtlused, et on“. (Lisa 44.)

65. 1. augustil 2019 vastas minister Mart Järvik (Maaeluministeeriumi siseaudiitori Agnes Samberki koostatud kirjaga) Advokaadibüroo Sorainen ASile (vastuskiri 10. juuli 2019. a kirjale) ja selgitas, et teenistuslikku järelevalvet ei ole riikliku järelevalve toimingute üle võimalik algatada. (Lisa 45.)

66. 8. augustil 2019 esitas minister Mart Järviku nõunik Maito Pajo VTA peadirektorile Indrek Hallistele küsimuse (koopia minister Järvikule), „kes kontrollib ja peab kontrollima seda kahtlust, et ülemäärase saastatus võib olla tekkinud transpordil või siis hulgimüüja või jaemüüja juures temperatuurirežiimi jms rikkumiste tõttu“. (Lisa 46.)

67. 12. augustil 2019 saatis VTA peadirektor Indrek Halliste minister Mart Järviku nõunikku Maito Pajo 8. augusti 2019. a küsimusele vastuse, milles selgitas esmalt vastutuse ja toidu transpordiga seonduvat ning vastas küsimusele kontrollimise teemal. Indrek Halliste: „Kokkuvõtvalt öeldes lasub kõigil toidukäitlejatel (sh tootjatel, vedajatel, turustajatel) vastutus toidu asjakohase käitlemisnõuetega tagamise eest. [...] Veterinaar ja Toiduametil pädeva asutusena on õigus kontrollida asjaomaste nõuete täitmist ettevõtjate poolt kõigis tootmise, töötlemise ja turustamise etappides“. (Lisa 47.)

68. 13. augustil 2019 toimus VTA, Maaeluministeeriumi ja M.V.Wooli kohtumine, kus osalesid ka minister Mart Järvik, nõunik Maito Pajo, asekantsler Toomas Kevvai ja käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe. Kohtumise kohta koostatud dokumendis on fikseeritud, et „Ministeerium on teavet juhtumi kohta kogunud mõlemalt osapoolelt, jätkuvalt lahtiseid küsimusi VTA tegevuses. Töstatud küsimus, kas VTA on tegutsenud õigusaktidega kooskõlas, sama tüüpi ettevõtteid ei ole võrdsett koheldud; VTA pole koostanud olukorra lahendamiseks kriisikava/tegevuskava“.

(Lisa 48.)

69. 15. augustil 2019 toimus VTAs kohtumine, kus osalesid käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe ja M.V.Wooli esindaja Allar Jõks Advokaadibüroo Sorainen ASist. Kohtumisel koostatud dokumendi kohaselt oli eesmärk leida võimalused leevedandada M.V.Woolile VTA ettekirjutustega tehtud piiranguid. Kohtumisel märkis Urmas Arumäe: „Minul on andmed, et M.V.Wooli tootmiskeskonnast pole *Listeriat* leitud.“ VTA ütles, „et augusti lõpuni võetakse proove (ettevõttest ja jaemüügist), selleks ajaks tulevad ka sekveneerimise tulemused – seejärel saab edasi vaadata“. (Lisa 49.)

70. 27. augustil 2019 edastas Maaeluministeeriumi toidu keemilise ja bioloogilise ohutusebüroo juhataja Maia Radin VTA-le kokkuvõtte 13. augusti kohtumisest ja märkis, et „Minister [Mart Järvik] ootab infot õiguslikku alust karmima kohtlemise rakendamiseks M.V.Wooli osas Tähtaeg: K 04.09“. (Lisa 50.)

71. 2. septembrist kuni 16. septembrini 2019 vahetasid Maaeluministeerium ja VTA kirju.

- Ministri nõunik Maito Pajo küsis VTA-lt, tuginedes VVSi §-le 95, mis käsitleb ministri pädevust teha muu hulgas ministeeriumi valitsemisalas olevate valitsusasutuste üle teenistuslikku järelevalvet, kui palju listeeria kontrollproove on Harjumaa ja Tallinna piirkonna kauplustes aastal 2018 ja 2019 võetud ning millistele firmadele ja millisel õiguslikul alusel VTA järelevalvet teeb. Nõunik Pajo palus saata VTA järelevalve asjakohased dokumendid, mis puudutavad M.V.Wooli toodanguga kauplemise peatamist või keelamist alates aastast 2018. Koopireale olid lisatud käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe ja M.V.Wooli esindaja Allar Jõks Advokaadibüroo Sorainen ASist.
- VTA vastas ministri nõunikule Maito Pajole, et ei saa järelevalve dokumente saata, sest Allar Jõks on kolmas isik ja ministeerium ei saa teha teenistuslikku järelevalvet riikliku järelevalve toimingute üle. Samuti palus VTA küsitud teabe edastamise otsustamiseks selgitada, millise ametiülesande täitmiseks avalikes huvides on vaja juurdepääsu riikliku järelevalve käigus kogutud teabele, mis on tunnistatud asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks.
- Ministri nõunik Maito Pajo vastas VTA-le: „Teie vastus on täiesti arusaamatu. [...] Ministril on õigus ja kohustus olla kursis ja informeeritud toiduohutuse valdkonnas allasutustele poolt ettevõtetud kõigist meetmetest. [...] Muu hulgas palusime edastada tutvumiseks kõik VTA asjakohased dokumendid, mis

puudutavad M.V.Wooli toodanguga kauplemise peatamist või kauplemise keelamist alates aastast 2018, et olla informeeritud, kas kõigil nendel juhtudel on VTA toiminud kooskõlas Toiduseaduse vastavate sätetega. Allar Jöks kui advokaat on asjaga seotud ettevõtte ametlik esindaja. [---] Tegemist ei ole kõrvalise kolmanda isikuga“. Ministri nõunik Maito Pajo palus ministri palvel esitatud nõude täita ilma edasise viivituseta vähemalt osas, mis puudutab M.V.Wooli. (Lisa 51.)

72. 23. septembril 2019 väljastas VTA peadirektor Indrek Halliste sellele vastuseks nõutud teabe. 18. novembri 2019 selgituses märgib ta, et „VTA vastas ministri nõuniku poolt nõutud küsimustele, edastades nõunikule vaid need AS-ga M.V.Wool seotud dokumendid, mis sisaldasid ettekirjutusi (haldusorgani otsused). Dokumentide näol oli tegemist riikliku järelevalve käigus kogutud teabega, mis peale jõustumist peavad olema avalikud [---]. Muid järelevalvega seotud dokumente amet edastada ei saanud. (Lisa 52, 53.)

73. 1. juulil 2019 esitas Arumäe & Sipari Advokaadibürood OÜ Maaeluministeeriumile arve järgmiste teenuste eest:

„14.06.2019 ministri ülesandel M.V.Wooli juhtumi urimine (taustaks enne kohtumist) 3h 00m [---]

19.06.2019 M.V.Wooli asjas ministriile ülevaate koostamine (Raport IX) 3h 00m“. (Lisa 54, 55.)

74. 2. septembril 2019 esitas Arumäe & Sipari Advokaadibürood OÜ Maaeluministeeriumile arve järgmiste teenuste eest:

„12.08.2019 dokumentidega tutvumine; valmistumine kohtumiseks VTA v M.V.Wool 2h 25m

13.08.2019 nõupidamine ministri juures, kohtumine VTA v M.V.Wool 3h 10m [---]

15.08.2019 VTA-s koosolek seoses M.V.Wooliga ja sellest ministriile kokkuvõtte koostamine 3h 20m“. (Lisa 56.)

75. 30. septembril 2019 palus minister Mart Järvik VTA peadirektorilt Indrek Hallistelt selgitusi (8 teemat). Minister kirjutas muu hulgas: „Meedias kajastatu on kaasa toonud soovimatuid tagajärgi Eesti kalatööstuse usaldusväärsele, tarbija mõningase paanika ja konkreetse käitleja (M.V.Wool) seostamise inimeste surmadega nii Eestis kui teistes EL-i riikides. Kahetsusväärselt on sellesse meediakäsitlusse andnud oma panuse ka VTA. [---] Hoiatan Teid juba ette, et minu küsimustes ei tohiks näha mingit katset poliitiliselt vms vormis/viisil sekkuda VTA töösse.“ Minister Järvik küsis, mis õigusega on VTA esindaja esinenud meedias, ning leidis, et sõnumite sisuline pool oleks tulnud kooskõlastada ministeeriumiga. Minister märkis, et „temale ei ole VTA poolt esitatud ühtegi riikliku järelevalve menetluses kogutud tõendit, mis võimaldaks väita, et Eesti toiduainetööstuse, täpsemalt M.V.Wooli pool valmistasid kalatooted on põhjustanud isikute surma nii Eestis kui EL-is.“. Minister lisas, et temale teadaolevalt ei ole M.V.Wooli toodetest pool aastat leitud listeeribakterit, ja küsis VTA-lt selle kohta kinnitust. (Lisa 57.)

- 76. 4. oktoobril 2019** vastas VTA minister Mart Järviku 30. septembri 2019. a kirjale ja kinnitas muu hulgas, et amet on alates märtsist mitmel korral tuvastanud bakteriga nakatunud M.V.Wooli tooteid. (Lisa 58.)
- 77. 9. oktoobril 2019** teavitas VTA peadirektor ministrit uutest listeeriabakteri leidudest M.V.Woolis. (Lisa 59.)
- 78. 9. oktoobril 2019** esitas VTA peadirektor Indrek Halliste ministri nõunikule Maito Pajole ja asekantsler Toomas Kevvaile kronoloogilise ülevaate listeeriajuhtumist M.V.Woolis perioodil 8. märtsist kuni 8. oktoobrini 2019. (Lisa 60.)
- 79. 24. oktoobril 2019** sõnas maaeluminister Järvik intervjuus [Eesti Rahvusringhäälingule](#), et sai infot listeeriabakteri leviku kohta alles augustis. Muu hulgas nentis ta, et enne teadis „avalikkuse kaudu, et mingi probleem on“. Juulikuus saadetud küsimused olid tema sõnul kirjutatud meedias kuuldu, mitte ametkonna kaudu saadud info põhjal.
- 80. 25. oktoobril 2019** kommenteeris minister uudistesaates „Aktuaalne kaamera“², et „esimesed kahtlused võimaliku saabuva kalaskandaali kohta – ei olnud isegi listeeriajast juttu – jõudsid minu kõrvu suvise maasikaskandaali aegu, kui keegi rääkis turureidi ajal“. Turureidi tegi minister 18. juulil, kiri VTA-le oli valminud juuli alguses.

Kokkuvõte

- 81.** Ülevaade info liikumisest näitab, et minister Järvik sai listeeriabakteriga seotud teemast M.V.Woolis teada hiljemalt 12. juunil toimunud PRIA kliendinõukogu kohtumisel.
- 82.** Samuti selgub lisatud dokumentitest, et 19. juunil VTAs toimunud kohtumisel esindas minister Mart Järvikut Urmas Arumäe, kes tegi seda ministri ülesandel. Urmas Arumäe esitatud arvete põhjal uuris ta M.V.Wooli juhtumit ja koostas M.V.Wooli asjas ministrile ka ülevaate.
- 83.** Samuti nähtub info liikumisest, et minister Mart Järvik, ministri nõunik Maito Pajo ja käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe on alates 14. juunist 2019 järjepidevalt listeeriateemaga tegelenud. Minister Järvik ja nõunik Pajo tegevus on seejuures olnud selgelt aktiivne ja detailidesse laskuv VTA suhtes ning on vastuolus meedia vahendusel väljendatud seisukohtadega, et ministril ei ole kas üldse või piisavalt olnud infot listeeria kohta.

² <https://www.err.ee/962416/maaeluminister-kais-turul-maasikate-paritolu-uurimas>; <https://www.err.ee/996114/jarvik-kuulsin-voimalikust-saabuvast-kalaskandaalist-suvise-maasikareidi-ajal-turul>

IV. Kas maaeluminister või Maaeluministeerium on käesoleval aastal sekkunud oma pädevust ületades Veterinaar- ja Toiduameti ning PRIA töösse nende pädevusse kuuluva järelevalve läbiviimisel?

Kronoloogiline ülevaade asjaoludest

84. **19. juunil 2019** toimus VTA, ekspertide, Maaeluministeeriumi ja M.V.Wooli kohtumine. Protokollidest nähtub, et kohtumisel osales minister Mart Järviku käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe (M.V.Wooli protokolli kohaselt osales kohtumisel Urmas Arumäe, VTA protokolli kohaselt Maaeluministeeriumi esindaja). (Lisa 39, 40.)
85. **9. juulil 2019** edastas minister Mart Järvik VTA peadirektorile Indrek Hallistele kirja (meiliaadress oli vale, mistõttu saadeti 25.07.2019 uus kiri), milles esitas 19 küsimust seoses listeeriabakteri leidmissega, muu hulgas M.V.Woolis. Minister viitas, et talle on laekunud mitmetest kanalitest erinevat infot VTA ametnike tegevuse kohta seoses kalatööstusettevõtte M.V.Wooli tegevuse kontrollimisega ning et ta soovib saada selgust, kas ja kuidas on VTA oma tegevuses toiduohutuse tagamisel ja ettevõtete kontrollimisel järginud haldusmenetluse nõuded ja hea halduse tava põhimõtted. Küsimused olid detailsed ja esitatud valdkonna eksperdi tasemel. (Lisa 42.)
86. **29. juulil 2019** pöördus minister Mart Järvik Maaeluministeeriumi toiduohutuse osakonna juhataja Martin Minjajevi poole, paludes tal üle vaadata VTA 24. juuli 2019. aasta vaideotsus ja sellele lisatud M.V.Wooli kommentaarid. Minister Järvik kirjutas, et „eriline rõhk viimasele failile „Kommentaarid“. Kas siin on tegemist VTA pahatahtliku tegevusega? Minul on igal juhul kahtlused, et on“. (Lisa 44.)
87. **29. juulil 2019** saatis Meelis Vetevool minister Mart Järvikule kirja, millega edastas M.V.Wooli kommentaarid VTA 24. juuli 2019. aasta vaideotsuse kohta ning palus need edastada Maaeluministeeriumi ametnikele, kes tegelevad M.V.Wooli asjadega. (Lisa 61.)
88. **8. augustil 2019** esitas minister Järviku nõunik Maito Pajo VTA peadirektorile Indrek Hallistele küsimuse, „kes kontrollib ja peab kontrollima seda kahtlust, et ülemärane saastatus võib olla tekkinud transpordil või siis hulgimüüja või jaemüüja juures temperatuurirežiimi jms rikkumiste tõttu“. (Lisa 46.)
89. **13. augustil 2019** toimus VTA, Maaeluministeeriumi ja M.V.Wooli kohtumine, kus osalesid ka minister Mart Järvik, nõunik Maito Pajo, asekantsler Toomas Kevvai ja käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe. Kohtumise kohta koostatud dokumendis on fikseeritud, et „Ministeerium on teavet juhtumi kohta kogunud mõlemalt osapoolelt, jätkuvalt lahtiseid küsimusi VTA tegevuses. Töstatud küsimus, kas VTA on tegutsenud õigusaktidega kooskõlas, sama tüüpi ettevõtteid ei ole võrdselt koheldud; VTA pole koostanud olukorra lahendamiseks kriisikava/tegevuskava“. (Lisa 48.)
90. **15. augustil 2019** toimus VTAs kohtumine, kus osalesid käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe ja M.V.Wooli esindaja Allar Jõks Advokaadibüroo Sorainen ASist. Kohtumisel koostatud dokumendi kohaselt oli eesmärk leida võimalused leevedandada M.V.Woolile VTA

ettekirjutusega tehtud piiranguid. Kohtumisel märkis Urmas Arumäe, et „Minul on andmed, et M.V.Wooli tootmiskeskonnast pole *Listeriat* leitud.“ VTA ütles, et „augusti lõpuni võetakse proove (ettevõttest ja jaemüüstist), selleks ajaks tulevad ka sekveneerimise tulemused – seejärel saab edasi vaadata.“ (Lisa 49.)

91. 27. augustil 2019 edastas Maaeluministeeriumi toidu keemilise ja bioloogilise ohutuse büroo juhataja Maia Radin VTA-le 13. augusti 2019. aasta kohtumisest kokkuvõtte, kus ta on märkinud, et „Minister Mart Järvik ootab infot õiguslikku alust karmima kohtlemise rakendamiseks M.V.Wooli osas. Tähtaeg: K 04.09“. (Lisa 50.)

92. 2. septembril 2019 pöördus ministri nõunik Maito Pajo ministri palvel VTA poole, tuginedes VVSi §-le 95, mis käitleb ministri pädevust teha muu hulgas ministeeriumi valitsemisalas olevate valitsusasutuste üle teenistuslikku järelevalvet, ning palus edastada „tutvumiseks kõik VTA asjakohased dokumendid, mis puudutavad M.V. Wooli toodanguga kauplemise peatamist või kauplemise keelamist alates aastast 2018“. Kirja koopiareal olid märgitud käsundit täitev advokaat Urmas Arumäe ja M.V.Wooli esindaja Allar Jöks. (Lisa 51.)

93. 11. septembril 2019 saatis Maito Pajo e-kirja PRIA peadirektorile, kus päris, miks ei ole tema 2. septembri 2019. aasta pöördumisele seni vastatud. Lisaks eelmises kirjas olnud addresaatidele oli koopiareale märgitud minister Mart Järvik. (Lisa 62.)

94. 13. septembril 2019 selgitas VTA peadirektor oma vastuses, et teenistusliku järelevalve kord ei laiene VVSi § 93 lg 6 punkti 1 kohaselt riikliku järelevalve toimingutele. Peadirektor juhtis lisaks tähelepanu, et soovitud teave on asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teave. (Lisa 51.)

95. 16. septembril 2019 kirjutas Maito Pajo: „Teie vastus on täiesti arusaamatu. Ministril ei ole kavas seadust rikkuda ega teostada järelevalvet VTA järelevalve üle. Ministril on õigus ja kohustus olla kursis ja informeeritud toiduohutuse valdkonnas allasutuste poolt ette võetud kõigist meetmetest“. Pajo lisas, et Allar Jöks on M.V.Wooli ametlik esindaja, ning palus ministri palvel esitatud nõue ilma edasise viivituseta täita vähemalt osas, mis puudutab M.V.Wooli. (Lisa 51.)

96. 23. septembril 2019 väljastas VTA peadirektor Indrek Halliste vastusena sellele nõutud teabe. 18. novembri 2019. aasta selgituses märkis ta, et „VTA vastas ministri nõunku poolt nõutud küsimustele, edastades nõunikule vaid need AS-ga M.V.Wool seotud dokumendid, mis sisaldasid ettekirjutusi (haldusorgani otsused). Dokumentide näol oli tegemist riikliku järelevalve käigus kogutud teabega, mis peale jõustumist peavad olema avalikud [---]. Muid järelevalvega seotud dokumente amet edastada ei saanud. (Lisa 52, 53.)

97. 30. septembril 2019 palus minister Mart Järvik VTA peadirektorilt Indrek Hallistelt selgitusi (8 teemat). Minister kirjutas muu hulgas, et „Meedias kajastatu on kaasa toonud soovimatuid tagajärgi Eesti kalatööstuse usaldusväärusele, tarbija mõningase paanika ja konkreetse käitleja (M.V.Wool) seostamise inimeste surmadega nii Eestis kui teistes EL-i riikides. Kahetsusväärselt on sellesse meediakäsitlusse andnud oma panuse ka VTA. [---] Hoiatan Teid juba ette, et minu küsimustes ei tohiks näha mingit katset poliitiliselt vms vormis/viisil sekkuda VTA töösse“.

Minister Järvik küsis, mis õigusega on VTA esindaja esinenud meedias, ning leidis, et sõnumite sisuline pool oleks tulnud kooskõlastada ministeeriumiga. Minister märkis, et „temale ei ole VTA poolt esitatud ühtegi riikliku järelevalve menetluses kogutud töendit, mis võimaldaks väita, et Eesti toiduainetetööstuse, täpsemalt M.V.Wooli poolt valmistatud kalatooted on põhjustanud isikute surma nii Eestis kui EL-is“. Minister lisas, et temale teadaolevalt ei ole M.V.Wooli toodetest pool aastat leitud listeeriabakterit, ja küsis VTA-lt selle kohta kinnitust. (Lisa 57.)

98. 2. oktoobril 2019 avaldati Mart Järviku pressiteade, milles ta ütles muu hulgas, et „Vastutustundetute ja põhjendamatute süüdistustega on nädalaga Eesti toiduainetetööstusele juba tekitatud nii ulatuslik rahaline kui ka mainekahju. [---] Ministeerium kinnitab, et Eesti kalatööstuses, sh M. V. Woolis valmistatud tooted, on praegustel andmetel ohutud. Vastupidiseid töendeid seni ei ole Veterinaar- ja Toiduamet (VTA) ministriile esitanud. [---] Maaeluministrile ei ole esitatud ühtegi riikliku järelevalve menetluses kogutud töendit, mis võimaldaks väita, et M. V. Wooli poolt valmistatud kalatooted on põhjustanud isikute surma.“ (Lisa 63.)

99. 2. oktoobril 2019 oli Maaeluministeeriumi kantsler Illar Lemetti minister Mart Järvikule enne pressiteate väljasaatmist kirjutanud: „Leian, et me ei peaks mingil juhul seda pressiteadet välja saatma. Ministeeriumil ei ole iseseisvalt (ilm VTA vastavasisulisele selgele väitele toetumata) pädevust väita, kas ühe või teise ettevõtte toit on ohutu või mitte. See pressiteade ei too Eesti mainele toiduohutuse osas ja partnerite silmis mitte kasu, vaid hoopis kahju.“ (Lisa 63.)

Kokkuvõte

100. Tuleb silmas pidada, et sellises ulatuses listeeriabakteri levik oli Eesti ametkondadele ja ametnikele esmakordne kogemus.

101. Minister võib teatud olukordades teavet koguda ja peabki seda tegema, kuid selle esmaallikaks peaksid olema ministeeriumi vastava valdkonna ametnikud ja struktuuriüksus. Kui minister vajab ülevaadet võimalikest toiduohutuse tagamise abinõudest, siis peaks vajaliku teabega varustama teda ministeeriumi ametnikud. Ministeeriumi ametnikud saavad ka selgitada piirmäärade tähendust ning rakendamise võimalusi. Kui minister vajab ülevaadet varasemast järelevalvepraktikast, siis üldistatud kujul saab seda anda ka VTA.

102. Konkreetse juhtumi asjaolude uurimisel tuleb kõgil osapooltel teadvustada järelevalveorgani sõltumatust. Seda ei tohi ühegi toiminguga kahtluse alla seada. Seetõttu on käimasolevate menetluste kohta detailsete järelepärimiste tegemine üldjuhul lubamatu.

103. Ministril on valdkonna poliitika eest vastutajana küll teadmisvajadus, kuid see ei hõlma üksiku haldusakti tingimuse põhjendatust või selle õiguspärasust. Neid aspekte kontrollib kohus.

104. Riikliku järelevalve sõltumatus tähendab ka seda, et minister aktsepteerib järelevalveorgani kehtestatud tingimusi ega sea neid kahtluse alla. Järelevalveorgani sõltumatust tuleb silmas pidada ka ministeeriumi ametnikel. Kui minister soovib teavet või avaldab ministeeriumi sisesuhtluses kahtlusi konkreetsel juhtumil rakendatud abinõude suhtes, siis tuleb ministeeriumi ametnikel teave hankida viisil, millega ei survestata järelevalveorganeid.

105. Alati ei tähenda kahtluste või ka kriitika avaldamine seda, et soovitakse järelevalveorgani töösse sekkuda. Kahtlused ja kriitika võivad lähtuda ka sellest, et minister ei ole valdkonna spetsiifikaga kursis. Kui vaja, tuleb ministriile jagada mis tahes tema valitsemisala küsimuses selgitusi ja teavet, et ta mõistaks valdkonda ja võimalikke kaalutlusi mis tahes abinõu rakendamiseks.

106. Ministri teavitamise ja valdkonna tutvustamise ülesanne on eeskätt ministeeriumi vastava valdkonna ametnikel. Järelevalveorganitelt tuleb teavet küsida neutraalselt ning võimalikult üldistatuna. Kui soovitakse halduspraktikat tulevikus ümber kujundada, siis saab seda teha varasema kogemuse põhjal, mitte poolielolevates asjades.

107. Minister ja tema nõunik on esitanud VTA-le korduvalt ühe ettevõtte järelevalvemenetluse ajal seda menetlust hindavaid või kahtluse alla seadvaid küsimusi. Samuti võib järelevalvemenetlusse sekkumiseks pidada Maaeluministeeriumi 2. oktoobri pressiteadet, milles on muu hulgas käsitletud toiduohutuse küsimust konkreetse järelevalvemenetluse kohta.

- Nimelt on järelevalvemenetluses kogutud tõendite alusel VTA-1 pädevus anda selgitusi toidu ohutuse või ohtlikkuse kohta ning sellest vajadusel korrakaitseeaduse § 26 alusel avalikkust teavitada. Kirjavahetusest nähtub, et ministri nõunik Maito Pajo on minister Järviiku palvel esitanud nõude dokumentide väljastamiseks VTA riikliku järelevalve menetluse kohta M.V.Wooli suhtes, tuginedes ministri pädevusele teha teenistuslikku järelevalvet ministeeriumi valitsemisala valitsusasutuse üle.
- Kuigi VTA on vastuskirjas selgitanud, et ministri pädevus teenistuslikku järelevalvet teha ei laiene riikliku järelevalve menetlustele, on Maito Pajo nõudnud jätkuvalt dokumentide esitamist. Arrestades seda, et sama nõue esitati teist korda, ületati maaeluministri pädevust ning sekkuti VTA järelevalve läbiviimisesse.

108. Seaduse kohaselt saab minister teenistuslikku järelevalvet teha ministeeriumi valitsemisala asutuste ametnike üle, kuid mitte valitsemisala asutuse riikliku järelevalve toimingute ja otsuste üle. Seega ei saa minister ümber hinnata VTA korrakaitsetegevust. (Lisa 64.)